

**РАЗВИВАЩИ И ТВОРЧЕСКИ ВЪЗМОЖНОСТИ ПРИ
ЕКСПЕРИМЕНТИРАНЕ С НЯКОИ ГРАФИЧНИ ТЕХНИКИ
В ОБУЧЕНИЕТО ПО ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО НА
СТУДЕНТИТЕ ОТ ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ СПЕЦИАЛНОСТИ**

Петър Атанасов Петров

**DEVELOPMENTAL AND CREATIVE OPPORTUNITIES IN
EXPERIMENTING WITH SOME GRAPHIC TECHNIQUES IN
FINE ART EDUCATION OF PEDAGOGICAL STUDENTS**

Petar Atanasov Petrov

Abstract: The material in this article refers to the need for creative experimentation with graphic materials and techniques in the teaching of fine art to students from pedagogical specialties. The present research is based on the study and analysis of theoretical sources, curricula and experimental work. The need to apply some experimental graphic techniques in the art education to increase creative activity and their influence on the art training necessary for the realization of pedagogical staff is considered. The evaluation of the effectiveness of the pedagogical experiment is based on data and processing of results.

Keywords: graphic techniques, creative process, creativity

Една от задачите на съвременното образование е развиване творческите възможности и художествено-естетическите възприятия на обучаемите. Най-благоприятен начин за осъществяването на тази задача е изобразителната дейност. Различните видове изобразителни дейности, застъпени в учебните програми, се базират на основните видове изобразително изкуство – живопис, графика, скулптура, приложни изкуства. Специфичните възможности на всеки вид имат своето въздействие, но самостоятелно не винаги способстват за пълноценно развитие на творческия процес. Това налага взаимодействие между отделните видове и материалите, които използват. Експерименталните графични техники на рисуване, използвани от съвременното изкуство, навлизат активно в обучението на учениците и студентите. Предварителната подготовка за преподаване на изобразително изкуство чрез включване на тези техники изисква

уточняване на идеите и подхода на обучение. Налага се планиране на учебното занятие около водещата идея, тема или въпрос, след това да се определят проектите, уменията и материалите, които ще подкрепят изследването и художественото изразяване. Включването на възможностите на мултимедиините технологии, запознаването с произведения на изкуството и работата на съвременни художници графични създават рамката на идейния замисъл или тематичното определяне. Представянето на различни художници, които имат различен стил и подход към експериментирането с графични техники, предполага различни гледни точки и методи за работа. Това е свързано със съпоставяне на класическите графични техники и съвременните методи на художествено изразяване. Възможностите, с които експерименталните графични техники на рисуване подпомагат учебния процес по изобразително изкуство, са свързани с разширяване на знанията за художествените материали, с които се работи. Опознавайки материалите, студентите придобиват умения, чрез които свободно да изразяват идеи, мисли, чувства. Това им позволява да се запознаят с различните начини за изразяване на мисълта по конкретна тема или концепция. Познаването възможностите на материалите и свободното боравене с тях е от важно значение за бъдещата работа на студентите като педагогически кадри. Включването на експериментални графични техники на рисуване в обучението по изобразително изкуство дава възможност по-лесно да се възприемат и осмислят произведенията на съвременната графика, идеите, решенията, които художникът е направил, за да създаде творбата като избор на материали, композиционни решения, варианти за инсталация, избор на цвят или изображение. По този начин студентите могат да подхождат към изпълнение на поставени задачи – първо да обмислят идеята, която се опитват да изразят и след това да изберат изразните средства за постигане на идеята. Получавайки визуална грамотност, студентите могат да наблюдават, разбират и осмислят това, което виждат. Те също са способни да предават своите идеи чрез използване и създаване на визуални материали. Така ще могат да оценят стойността, по-точно да разпознават съвременното изкуство, да разберат неговото значение, да знаят мястото на изкуството в съвременния живот. Многообразието на експериментите с изобразителните техники и понякога непредвидимият краен резултат дават възможност учебното

съдържание да не се планува като краен продукт или проект, с предварително определени параметри и граници, непозволяващи проява на креативност. Това най-често се наблюдава при изграждането на графични рисунки чрез отпечатване на текстури. Може да се подходи по различни начини, по които да се предложат моделът, разработката и реализацията на идеята. Графиката с нейните жанрове, техники и материали дава възможности за много интерпретации на един и същ идеен замисъл. Като всеки вид изкуство тя се отличава със своите изразни средства. Според О. Занков графичната форма може да бъде изградена плоскостно декоративно или обемно пространствено, като и в двата случая се използват едни и същи изразни средства – черно-бели или цветни линии, различни видове щрихи и петна. „Графическите способности за изпълнението на различните жанрови задачи, въпреки жанровото единство с живописата, също има своя специфика. Много по големи са възможностите на графиката за последователно „разгръщане“ на една тема и възпроизвеждането и в цикли“ (Dimchev, Rakanov, 1980). При съвременните условия на преподаване на изобразителното изкуство се откроява нуждата от обогатяване на учебното съдържание и практическата дейност с графични материали и техники поради по-слабата застъпеност в учебните програми. Графичните техники, които най-често се употребяват при обучението на студентите от педагогическите специалности, са моливната рисунка и рисунката с въглен. В учебната програма по графика в специалност „Педагогика на обучението по изобразително изкуство и графичен дизайн“ в Педагогическия факултет на Тракийския университет се изучават и други графични материали и специфични техники. Включени са и работа с висок печат – линогравюра, и дълбок печат – суха игла, което е съобразено с възможностите на материалната база. В програмата по съвременни графични техники се запознават теоретично с особеностите на някои техники, алтернативни на литографията – работа с фотополимерни плаки, силиграфия, офсетов печат. Обучението на студентите, което се придържа към конвенционалните подходи и техники, до голяма степен води до липса на творческа среда и формализиране на учебния процес. Дори и в технически напреднали студентски рисунки се забелязва липса на творчество и ограничени естетически показатели. Това реципрочно влияе на художественото и творческо развитие при последващото преподаването в училище.

В експеримента, проведен със студенти от специалност „Педагогика на обучението по изобразително изкуство и графичен дизайн“, се направи съпоставка с крайните резултати от учебни задачи с изучаваните графични техники и експериментите с отпечатъци от различни текстури. Целта е да се установи до каква степен студентите влагат творчество и променят естетическите качества на изображението при промяна на начина си на работа. Предложеното експериментиране с материалите има цел и да разнообрази обучението, и да стимулира студентите в изобразителната им дейност, както и да обогати уменията и познанията за експерименталните графични материали, нужни за бъдещата им педагогическа реализация.

Експериментът се проведе в два етапа, като в първия се поставиха две задачи: една на свободна тема по избор и една постановка натюрморт. Студентите сами определят с коя от техниките линогравюра или суха игла да ги изпълнят. Според В. Димчев важно значение за успешно решаване на графичните изобразителни задачи има умението да се открият и да се отделят онези визуални качества на предмета, които имат подчертан графичен характер. Той определя и какво точно се включва в графичната характеристика на предметите. Това са конструктивните особености на формите, характерните особености на детайлите и фактурата, изграждането на графичния образ на предметите чрез отразяване на видимите графични белези и условни графични елементи (Dimchev, Rakanov, 1980, p. 172). Индивидуалният избор на тема за работа дава на студентите по-големи възможности за проява на креативност и свободно избиране на графичните елементи за изграждане на композиционните решения. При постановката с натюрморт от група предмети се постави изискване за търсене на светлосенъчно изграждане. Линогравюрата е класическа високопечатна графична техника, съвременна версия на гравюрата върху дърво. При тази техника се работи с предварително подготвената рисунка, която се прехвърля върху гладък линолеум. Процесът гравирание се извършва с различнопрофилни резци. Технически гравирането изисква по-голяма концентрация, прецизност и точност на изрязване на отделните печатащи повърхности. Характерно за нея е, че се гравират белите участъци на рисунката. Суха игла е дълбоко печатна графична техника, при която изображението се издрасква с остра игла върху метална плоча или фотографска плака. Тук също

е нужна предварително подготвена рисунка, която се прехвърля върху печатащата повърхност. Постановката от натура бе изпълнена и с двете графични техники, като се установи, че студентите не изпитват затруднение при работа, защото вече познават изискванията и начините за трактовка на съответните материали (фиг. 1 и фиг. 2).

Фигура. 1

Фигура. 2

При работата по свободно избраната тема се установи, че студентите се опитват максимално да вложат творчество съобразно възможностите си и с двете графични техники. Използвани бяха разнообразни композиционни решения и технически похвати за постигане на графична изразителност и цялостност на изображението. За изпълнението на линогравюрата се използваха основни гравюрни техники като – бяла линия, черна линия и черно-бели петна, чрез които се постигат равновесие и ритъм в композиционното решение (фиг. 3 и фиг. 4).

Графичната техника суха игла се приема добре от студентите, най-вече заради директното нанасяне на черните штрихи при изграждане на рисунката. Това до голяма степен ги улеснява за по-свободно рисуване и експериментиране с движението на линията, лекота на изпълнение и разнообразие в композиционните решения.

Техниката позволява и използването на допълнително тониране по преценка на автора, за подсилване на тъмните стойности и противопоставянето им на линиарните щрихи (фиг. 5 и фиг. 6).

Фигура 3

Фигура 4

Фигура 5

Фигура 6

Във втория етап бе предложено изграждане на графично изображение чрез експериментирание с печат от текстури и различни релефни повърхности. Отново бяха поставени две задачи – една от натура и една със свободно избиране на тема. И при двете задачи се даде пълна свобода при избор на материалите, с които да се изгради композицията, както и избор за начина на отпечатване, формата и размера на хартията. За натурната задача бе поставена постановка с група предмети, но не се определиха условия за търсене на обем, пространствено търсене и ограничения за използвани материали, текстури, релефни повърхности. Студенти напълно самостоятелно подхождаха към композицията, изграждането на форма и подбора на средства за постигането им. Трудността за работата с техниката печат от текстури произлиза от неизвестността за визията на крайния резултат. По време на изграждането на печатащото поле студентите първоначално нямат ясна представа как ще изглежда крайният отпечатък. В процеса на работата това бе преодоляно, за да се достигне до творческо контролиране на печатащите повърхности. Това много добре се вижда при изпълнението на втората задача – изграждане на графично изображение чрез текстури на свободна тема. Изборът на начина за изграждане на печатащите повърхности, темата и композиционното изграждане бе направен напълно самостоятелно, без поставяне на изисквания и ограничения. Студентите подхождаха изцяло творчески. Констатира се голямо тематично разнообразие, сюжетни търсения, композиционни решения и усет за използваните за печат материали (фигури от 7 до 12).

Фигура 7

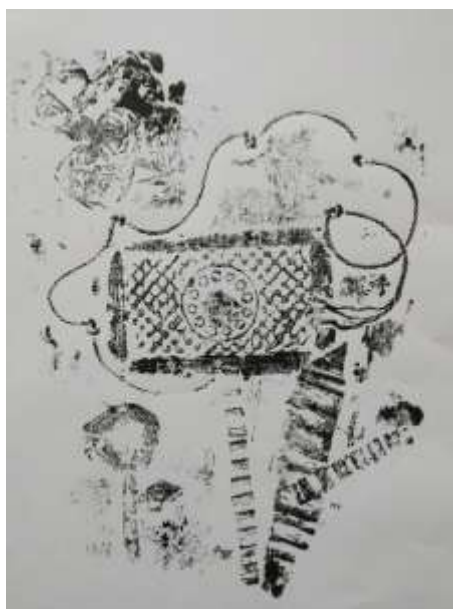
Фигура 8

Фигура 9

Фигура 10

Фигура 11

Фигура 12

За да се установи каква роля има експериментирането с графични техники в обучението на студентите от педагогическите специалности, сравнихме получените степени на оценка по отделните критерии и показатели в двата етапа на експеримента. Анализът на резултатите се направи по два критерия: креативност с показателите композиция и техническа изразителност, и естетичност с показателите изразни средства и естетическо въздействие. Анализираха се крайните резултати от учебни задачи с изучаваните графични техники и експериментите с отпечатъци от различни текстури. В експеримента участваха 14 студенти от 3 курс. На база получените резултати се установи до каква степен студентите влагат творчество и се променят естетическите качества на изображението след промяна на използваните материали и начина на работа с тях (таблица 1).

Таблица 1.

Резултати от първи и втори етап

<i>Първи етап</i>									
Критерии	Показатели	Степен на оценка							
		Незадоволителен – 1т.		Задоволителен – 2т.		Добър – 3т.		Отличен – 4т.	
		бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%
Креативност	Композиция	–	–	2	14,3	5	35,7	7	50,0
	Техническа изразителност	–	–	1	7,1	9	64,3	4	28,6
Естетичност	Естетическо въздействие	–	–	2	14,3	6	42,8	6	42,8
	Проява на творчество	–	–	5	35,7	6	42,8	3	21,5
<i>Втори етап</i>									
Критерии	Показатели	Степен на оценка							
		Незадоволителен – 1т.		Задоволителен – 2т.		Добър – 3т.		Отличен – 4т.	
		бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%
Креативност	Композиция	–	–	2	14,3	5	35,7	7	50,0
	Техническа изразителност	–	–	1	7,1	5	35,7	8	57,1
Естетичност	Естетическо въздействие	–	–	2	14,3	4	28,6	8	57,1
	Проява на творчество	–	–	1	7,1	4	28,6	9	64,3

Констатира се, че и в двата етапа на експеримента се показват сравнително високи резултати. При разглеждане на цифровите показатели от първия етап се установи високо ниво на добрите резултати по показатели ‘композиция’ и ‘техническа изразителност’. Това показва нивото на подготовка на студентите при композиционното овладяване на рисувателното пространство и постигане на изразителност в рисунката. Точното придържането към начина на изпълнение и конкретиката в изображението на графичните техники линогравюра и суха игла, до голяма степен повлиява за по-ниските резултати при показатели ‘естетическо въздействие’ и ‘проява на творчество’. При втория етап се установи значително увеличение по тези два показателя, съответно – 57,1% и 64,3%. Използването на разнообразни материали при подготовката на печатащата повърхност и свободното боравене с тях, активира студентите да вложат повече креативност за повишаване естетическото въздействие на изображението.

Използването на експериментални графични техники на рисуване при преподаване на изобразително изкуство разширява миогледа и свободата изразяване на студентите. С придобитите практически умения и визуална грамотност се научават и да вербализират своите виждания в областта на изкуството, да са наясно с творческия процес и да имат отношение към съвременните му форми. Така разбират, че няма ограничения за креативността и въображението, стават отворени за различните мнения и имат по-широко и по-дълбоко разбиране за изкуството, наясно са с концепцията зад произведенията на изкуството, процеса на създаване на изкуство и идейния замисъл в едно произведение на изкуството. Повишава се капацитетът за анализиране, оценка и създаване, наблюдателността и чувствителността към визуалните знаци на графичните произведения. Преподаването на изобразително изкуство чрез използване на експериментални графични техники на рисуване насърчава ангажираността на учащите, свободата на изразяване, поемането на риск в изобразителния процес, по-дълбокото разбиране на изкуството. Начинът, по който се преподава изкуство на студентите, може да бъде адаптиран, за да се приспособят творчески практики, използвани при създаване на съвременно изкуство, което съответно успешно би променило начина, по който ще се преподава в училището.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексиева, Е.** (2000). *Рисунките в психологическото изследване на личността*. УИ „Св. Климент Охридски“. София.
- Богомилов, Е.** (1994). *Технология на графиката*. Славена. Варна.
- Гомбрих, Е.** (1988). *Изкуство и илюзия. Изследване върху психологията на изображението на изкуството*. Издателство „Български художник“. София.
- Дамянов, Б.** (2001). *Обсъждане на резултатите в обучението по изобразително изкуство*. Издателство „Златю Бояджиев“. Пловдив.
- Дамянов, Б.** (2003). *Материали и техники в изобразителната практика*. Нова звезда. София.
- Димчев, В., Раканов, С.** (1980). *Рисуване и изобразително изкуство*. Народна просвета. София.
- Евтимов, А.** (1964). *Технология на графиката*. Наука и изкуство. София.
- Евтимов, Е.** (1959). *Графика и графични техники*. Наука и изкуство. София.
- Петров, П.** (2019). Ролята на съвременните техники на рисуване в практическото обучение на студентите от педагогическите специалности за бъдещата им реализация. *Списание „Педагогика“, година ХСІ, книжка 5, 657-666.*
- Райчев, Р., Дамянов, В., Богданова, Т., Маркова, Д., Ангелов, М., Кузмов, В.** (1997). *Проблеми на изобразителното творчество*. Зограф. Варна
- Стаматов, Р.** (2015) *Креативността*. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. Пловдив.
- Стаматов, Р., Минчев, Б.** (2005). *Психология на човека*. Хермес. Пловдив.
- Цанев, П.** (2008). *Психология на изкуството*. Издателство „Национална художествена академия“. София.
- Petrov, P.** (2019). *Activisation Of The Creative Potential In 7/8-Year Old Children By Implementation Of Mixed Painting Techniques In Fine Art Education. CBU International Conference Proceedings, ISE Research Institute, vol. 7(0), pages 574-577.*

REFERENCES

- Aleksieva, E.** (2000). *Risunkite v psihologicheskoto izsledvane*. UI „Sv. Kliment Ohridski“. Sofia.

- Bogomilov, E.** (1994). *Tehnologia na grafikata*. Slavena. Varna
- Damianov, B.** (2001). *Obsajdane na rezultatite po izobrazitelno izkustvo*. Izdatelstvo „Zlatyu Boyadzhiev“. Plovdiv
- Damianov, B.** (2003). *Materiali i tehniki v izobrazitelnata praktika*. Nova zvezda. Sofia.
- Dimchev, V, Rakanov, S.** (1980). *Risuvane i izobrazitelno izkustvo*. Narodna prosveta. Sofia.
- Ewtimov, E.** (1959). *Grafika i grafichni tehniki*. Nauka i izkustvo. Sofia.
- Ewtimov, E.** (1964). *Tehnologia na grafikata*. Nauka i izkustvo. Sofia.
- Gombrih, E.** (1988). *Izkustvo I iluziia. Izsledvane varhu psihologiyata na izobrajanieto na izkustvoto*. Izdatelstvo „Balgarski hudozhnik“. Sofia.
- Petrov, P.** (2019) The Role of Contemporary Painting Techniques in the Practical Training of Students from the Pedagogical Specialties for their Future Realization in the Teaching Process. *Pedagogy, Year XCI, Issue No: 5*, 657-666.
- Petrov, P.** (2019). Activisation Of The Creative Potential In 7/8-Year Old Children By Implementation Of Mixed Painting Techniques In Fine Art Education. *CBU International Conference Proceedings, ISE Research Institute, vol. 7(0)*, pages 574-577.
- Raichev, R., Damianov, B., Bogdanova, T., Markova, D., Angelov, M., Kuzmov, V.** (1997). *Problemi na izobrazitelnoto izkustvo*. Zograf. Varna
- Samatov, R., Minchev, B.** (2005). *Psihologiya na choveka*. Hermes. Plovdiv.
- Stamatov, R.** (2015). *Kreativnostta*. Universitetsko izdatelstvo „Paisiy Hilendarski“. Plovdiv.
- Tsanev, P.** (2008). *Psihologiya na izkustvoto*. Izdatelstvo „Natsionalna hudozhestvena akademiya“. Sofia.

Author Info:

Assist. Prof. **Petar Atanasov Petrov, PhD**
Faculty of Education
Trakia University – Stara Zagora, Bulgaria
e-mail: art.petrov@abv.bg